

²⁹ L. Leszczyński, *Praworządne stosowanie prawa a klauzule generalne*, „Państwo i Prawo” 1989, nr 1, s. 56.

³⁰ L. Etel, *Udzielanie przedsiębiorcom ulg w spłacie podatków*, „Prawo i Podatki” 2007, nr 9, s. 2-3.

³¹ Sygn. SA/Sz 850/98, LEX nr 36843.

³² Wyrok NSA z 19 sierpnia 2010 r., sygn. II FSK 619/09, Lex nr 745769.

³³ Wyrok NSA z 23 stycznia 2014 r., sygn. II FSK 532/12, Lex nr 1452548.

³⁴ B. Dauter, *Nieefektywne sposoby wygaszania zobowiązań podatkowych*, „Doradca Podatkowy” 2002, nr 6, s. 48.

³⁵ P. Selera, *Międzynarodowe a unijne prawo podatkowe w kontekście opodatkowania zysków przedsiębiorstw*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, s. 255.

³⁶ L. Etel, (w:) C. Kosikowski, L. Etel, R. Dowgier, P. Pietrasz, M. Popławski, S. Presnarowicz, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 382.

³⁷ M. Radzikowska, *Pomoc publiczna w praktyce orzecznictwa podatkowego*, „Prawo Pomocy Publicznej”, marzec 2007, s. 8.

³⁸ L. Etel, *Pomoc publiczna w ordynacji podatkowej*, „Finanse Komunalne” 2008, nr 11, s. 23.

³⁹ Por. wyrok WSA w Gdańsku z 21 maja 2008 r., sygn. I SA/Gd 645/07, Lex nr 446565.

⁴⁰ Sygn. II FSK 243/10, Lex nr 1083063.

⁴¹ Wyrok WSA w Warszawie z 23 sierpnia 2008 r., sygn. III SA/Wa 610/10, Lex nr 658146.

⁴² Dz. U. z 2013 r., poz. 212, ze zm.

⁴³ Dz. Urz. UE. L. z 2003 r., nr 283, s. 51, ze zm.

⁴⁴ Dz. Urz. UE. L. z 1992 r., nr 316, s. 21, ze zm.

⁴⁵ Dz. Urz. UE. L. z 2009 r., nr 9, s. 12, ze zm.

⁴⁶ Dz. Urz. UE. L. z 2007 r., nr 346, s. 6, ze zm.

BADANIA I INNOWACJE

DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNA PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁU SPOŻYWCZEGO PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ

*Małgorzata Juchniewicz, Katarzyna Łukiewska**

Przemysł spożywczy jest jednym z najważniejszych sektorów gospodarki Unii Europejskiej (UE) i poszczególnych jej państw członkowskich. Wynika to m.in. z liczby przedsiębiorstw (około 289 tys.), wytworzonej wartości dodanej (13% wartości dodanej wytworzonej przez sektor wytwórczy) oraz poziomu zatrudnienia (ponad 4,2 mln osób, czyli 15% wszystkich zatrudnionych w sektorze wytwórczym UE)¹. Zachodzące procesy liberalizacji handlu międzynarodowego, integracji i internacjonalizacji gospodarek sprawiają, że utrzymanie i wzrost konkurencyjności przemysłu spożywczego stanowi wyzwanie dla większości państw członkowskich. Konkurencyjność jest zjawiskiem wielowymiarowym i zależy od wielu czynników. W literaturze przedmiotu wskazuje się na postępujące przewartościowanie miejsca i roli czynników konkurencyjności². Panuje pogląd, że tradycyjne czynniki przewagi konkurencyjnej tracą na znaczeniu na korzyść tych związanych z wiedzą i technologią. Związek między innowacyjnością a konkurencyjnością dostrzegają także autorzy wielu prac teoretycznych. Porter³ uważa, że przewag konkurencyjnych należy upatrywać przede wszystkim w zdolności do bycia innowacyjnym, do ciągłego podnoszenia poziomu konkurencyjności i uzyskiwania dzięki temu wysokiej efektywności. Podobne stano-

wisko reprezentują Kotler i Trias⁴, którzy podkreślają, że innowacje są podstawą budowania strategii konkurencji. Zdaniem tych autorów prowadzenie działalności innowacyjnej umożliwia modernizację i ulepszenie procesów produkcyjnych, podniesienie efektywności działań i zdolności produkcyjnych, a także poprawę jakości produktów. Inne podejście prezentują Hamel i Prahalad⁵ opisując koncepcję kluczowych umiejętności, w których istotnym źródłem przewagi konkurencyjnej jest zdolność do tworzenia innowacji, wymagająca kreowania w organizacji zdolności uczenia się oraz agregacji wiedzy na temat koordynowania działalności i umiejętności zarządzania przedsiębiorstwem. Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego, zgodnie ze standardami metodycznymi OECD, zaliczane są do sektora niskiej techniki. Rozwój przemysłu spożywczego zależy jednak w coraz większym stopniu od możliwości i umiejętności wdrażania nowych rozwiązań. Badania empiryczne wskazują, że podstawą rywalizacji podmiotów przemysłu spożywczego nowych państw członkowskich UE (kraje UE-13) są przewagi cenowo-kosztowe⁶. Postępująca konwergencja cen prowadzi do zdecydowanego zmniejszenia znaczenia tego typu przewag. W tym kontekście intensyfikacja działań innowacyjnych w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego może stanowić ważny czynnik poprawy ich konkurencyjności.

Celem artykułu jest ocena poziomu i kierunków zmian innowacyjności przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Dokonano jej na podstawie najbardziej aktualnych danych (porównanie lat 2010-2012 z latami 2008-2010). Rozważania rozpoczęto od ogólnej oceny poziomu i zmian innowacyjności przemysłu spożywczego w państwach członkowskich UE, wykorzystując wskaźnik udziału przedsiębiorstw prowa-

dzających działalność innowacyjną w odniesieniu do liczby przedsiębiorstw ogółem. Uwzględniono – zgodnie z podręcznikiem *Oslo Manual*, stanowiącym międzynarodowy wzorzec badań nad innowacyjnością – trzy rodzaje działalności innowacyjnej:

- ☞ działalność zakończoną sukcesem, czyli wdrożeniem innowacji (niezależnie od tego, czy wdrożona innowacja odniosła sukces komercyjny, czy nie);
- ☞ działalność trwającą, czyli działania w trakcie realizacji, które nie doprowadziły jeszcze do wdrożenia innowacji;
- ☞ działalność innowacyjną przerwaną lub w ogóle zaniechaną przed wdrożeniem innowacji⁷.

W poszczególnych krajach UE określono odsetek przedsiębiorstw, które prowadziły te trzy rodzaje działalności innowacyjnej w zakresie:

- ☞ wyłącznie innowacji technologicznych (produktowych, procesowych),
- ☞ wyłącznie innowacji nietechnologicznych (organizacyjnych, marketingowych),
- ☞ jednocześnie innowacji technologicznych i nietechnologicznych.

Działalność innowacyjna przedsiębiorstw

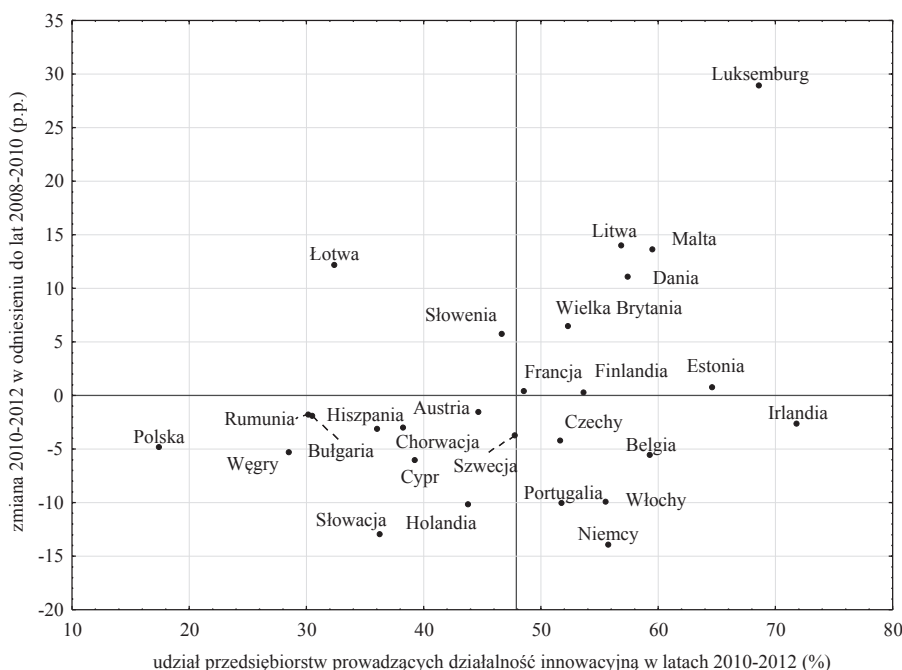
Poziom i zmiany innowacyjności przedsiębiorstw w poszczególnych państwach członkowskich UE mierzone za pomocą wskaźnika udziału przedsiębiorstw prowadzą-

cych działalność innowacyjną (bieżącą lub zaniechaną) na tle przedsiębiorstw ogółem przedstawiano w tabeli 1. Zgodnie z podręcznikiem *Oslo Manual* działalność innowacyjna obejmuje „wszystkie działania o charakterze naukowym, technicznym, organizacyjnym, finansowym i komercyjnym, które prowadzą lub w zamyśle mają prowadzić do wdrażania innowacji”⁸. Może ona mieć trojaki charakter: działalność pomyślnie zakończona wdrożeniem innowacji, działalność w trakcie realizacji oraz działalność zaniechana/zawieszona przed wdrożeniem innowacji. Innowacje traktowane są natomiast jako „wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub w stosunkach z otoczeniem”⁹.

W latach 2010-2012 udział przedsiębiorstw przemysłu spożywczego nadal prowadzących działalność innowacyjną (aktywnych innowacyjnie – *innovation-active firms*) w ogólnej liczbie przedsiębiorstw wynosił w państwach członkowskich UE średnio 47,9% i w porównaniu z wynikiem z lat 2008-2010 zwiększył się o 0,2 p.p (tabela 1). W siedemnastu państwach zaobserwowano zmniejszenie, a w dziesięciu wzrost tego wskaźnika. Uwzględniając jednocześnie poziom i kierunek zmian udziału przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną, wyodrębniono cztery grupy krajów (wykres 1). Do pierwszej zaliczono osiem państw: Luksemburg, Estonię, Maltę, Danię, Litwę, Finlandię, Wielką Brytanię oraz Francję. Są to kraje, w których udział procentowy przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie

Wykres 1

Poziom (%) i zmiana (p.p.) udziału przedsiębiorstw przemysłu spożywczego prowadzących działalność innowacyjną w latach 2010-2012 odniesieniu do lat 2008-2010 (pionowa linia referencyjna oznacza średnią dla analizowanych krajów – 47,9%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, *Community Innovation Survey* (26.1.2016 r.).

Tabela 1

Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego prowadzące działalność innowacyjną w latach 2008-2010 i 2010-2012

Kraj	Udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłu spożywczego			Pozycja w UE		
	2008-2010 (w %)	2010-2012 (w %)	zmiana (w p.p.)	2008-2010	2010-2012	zmiana (pozycja)
Irlandia	74,5	71,8	-2,7	1	1	0
Luksemburg	39,6	68,6	29,0	21	2	+19
Estonia	63,9	64,6	0,7	5	3	+2
Grecja	-	61,3	-	-	4	-
Malta	45,8	59,5	13,7	15	5	+10
Belgia	64,9	59,3	-5,6	4	6	-2
Dania	46,3	57,4	11,1	13	7	+6
Litwa	42,9	56,9	14,0	18	8	+10
Niemcy	69,7	55,7	-14,0	2	9	-7
Włochy	65,4	55,5	-9,9	3	10	-7
Finlandia	53,3	53,6	0,3	9	11	-2
Wielka Brytania	45,8	52,3	6,5	16	12	+4
Portugalia	61,9	51,8	-10,1	6	13	-7
Czechy	55,9	51,7	-4,2	7	14	-7
Francja	48,2	48,6	0,5	12	15	-3
Szwecja	51,5	47,8	-3,7	10	16	-6
Słowenia	40,9	46,7	5,8	20	17	+3
Austria	46,3	44,7	-1,6	14	18	-4
Holandia	53,9	43,8	-10,1	8	19	-11
Cypr	45,2	39,2	-6,0	17	20	-3
Chorwacja	41,3	38,3	-3,0	19	21	-2
Słowacja	49,3	36,3	-13,0	11	22	-11
Hiszpania	39,1	36,0	-3,1	22	23	-1
Łotwa	20,2	32,4	12,2	27	24	+3
Bułgaria	32,4	30,5	-1,9	24	25	-1
Rumunia	32,0	30,2	-1,8	25	26	-1
Węgry	33,8	28,5	-5,3	23	27	-4
Polska	22,2	17,4	-4,8	26	28	-2
Średnia dla wymienionych krajów	47,6	47,9	0,2	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, Community Innovation Survey (26.1.2016 r.).

był w latach 2010-2012 wyższy niż średnio w całej UE i jednocześnie zwiększył się w porównaniu do poprzedniego analizowanego okresu. Szczególnie duży wzrost odnotowano w Luksemburgu – o 29 p.p. W efekcie kraj ten awansował w rankingu o 19 pozycji i uplasował się na drugim miejscu. Relatywnie duży wzrost (o ok. 14 p.p.) i awans w rankingu o dziesięć pozycji odnotowano także w przypadku Malty i Litwy. Warto zaznaczyć, że Litwa ostatecznie zajęła ósme miejsce w rankingu wszystkich krajów UE i pierwsze wśród krajów nowej Unii.

Do drugiej grupy zaliczono kraje, w których udział przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie był wyższy od przeciętnego w UE, ale w analizowanym okresie zmniejszył

się. Należało do niej sześć państw członkowskich. Zakwalifikowała się do niej Irlandia, która mimo zmniejszenia odsetka przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną pozostała liderem innowacyjności mierzonej w ten sposób. W tym kraju w latach 2010-2012 niemal 72% podmiotów produkujących artykuły żywnościowe prowadziło działalność zmierzającą do wprowadzenia nowych rozwiązań. Do omawianej grupy należą także: Belgia, Niemcy, Włochy, Portugalia i Czechy. Szczególnie niekorzystne zmiany odnotowano w Niemczech. Zmniejszenie odsetka przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie o 14 p.p. spowodowało, że ten kraj przesunął się w rankingu z drugiej na dziewiątą pozycję. Z analiz przeprowadzonych przez PARP

wynika, że w Niemczech w tym samym okresie odnotowano negatywne zmiany w całym przetwórstwie przemysłowym (zmniejszenie udziału przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie o ponad 12 p.p.¹⁰).

Na podstawie przeprowadzonych analiz można uznać, że w latach 2010-2012 kraje należące do pierwszej i drugiej analizowanej grupy posiadały przewagę innowacyjną nad pozostałymi krajami członkowskimi. Z wyjątkiem Litwy i Czech są to kraje UE-15. Wcześniejsze badania wskazują, że spośród nich tylko Francja i Belgia osiągają wysoką pozycję konkurencyjną na rynku unijnym¹¹.

W pozostałych krajach w latach 2010-2012 występowała luka innowacyjna. W większości z nich odnotowano zmniejszenie odsetka przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną. Były to kraje, które zaliczono do trzeciej grupy, tj.: Szwecja, Austria, Holandia, Cypr, Chorwacja, Słowacja, Hiszpania, Bułgaria, Rumunia, Węgry i Polska. Największe negatywne zmiany wskaźnika odnotowano w Holandii i Słowacji, w których odsetek przedsiębiorstw przemysłu spożywczego aktywnych innowacyjnie zmniejszył się odpowiednio o 10,1 p.p. i 13,0 p.p. W efekcie oba kraje przesunęły się w rankingu o 11 miejsc w dół. Najmniej korzystna sytuacja występowała w Polsce, w której dystans do liderów innowacyjności był zdecydowanie największy. Według Szczepaniak¹², do barier rozwoju działalności innowacyjnej w polskim sektorze żywnościowym zaliczyć można m.in.: niewłaściwą organizację rynku rolnego, niedostateczny rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, zbyt słabe jeszcze więzi pomiędzy poszczególnymi ogniwami

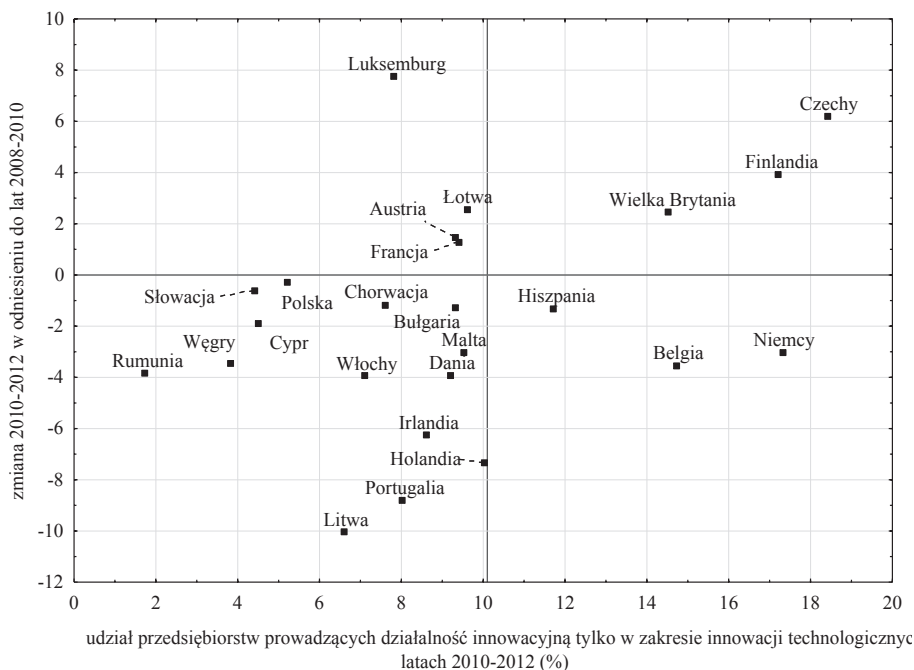
łańcucha żywnościowego oraz między sferą przemysłu a sferą nauki, a także niedostateczne zaangażowanie środków finansowych. Spośród krajów o niższym przeciętnym odsetku podmiotów przemysłu spożywczego zajmujących się działalnością innowacyjną tylko Łotwa i Słowenia odnotowały wzrost omawianego wskaźnika. W wyniku jego poprawy, odpowiednio o 12,2 p.p. i 5,8 p.p., kraje te awansowały o trzy pozycje. W efekcie Łotwa uplasowała się na 24 miejscu, a Słowenia na 20 miejscu. Kraje te można określić jako „doganiające”.

Działalność innowacyjna w zakresie innowacji produktowych i procesowych

Innowacje technologiczne odnoszą się do produktu lub procesu produkcyjnego. Zgodnie z metodologią Oslo innowacje produktowe polegają na udoskonaleniu istniejącego lub wprowadzeniu na rynek nowego produktu (wyrobu bądź usługi). Udoskonalenie dotyczy specyfikacji technicznej, komponentów, materiałów oraz innych cech funkcjonalnych¹³. Według Kaczorowskiej¹⁴ innowacje produktowe są nie tylko czynnikiem warunkującym zdolność przedsiębiorstw do skutecznej rywalizacji, ale także sprzyjającym pobudzaniu rynku oraz tworzeniu nowego popytu. Autorka wskazuje także, że wprowadzanie nowych produktów nie jest aż tak ryzykowne dla przedsiębiorców, lecz to brak innowacji produktowych może być dla nich zagrożeniem. Za innowacje procesowe przyjmuje się wdrożenie nowej lub znacznie udoskalonej metody produkcji lub dostawy,

Wykres 2

Poziom (%) i zmiana (p.p.) udziału przedsiębiorstw przemysłu spożywczego prowadzących działalność innowacyjną wyłącznie w zakresie innowacji technologicznych w latach 2010-2012 w odniesieniu do lat 2008-2010 (pionowa linia referencyjna oznacza średnią dla analizowanych krajów - 10,2%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, Community Innovation Survey (26.1.2016 r.).

Tabela 2

Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego prowadzące działalność innowacyjną tylko w zakresie innowacji technologicznych w latach 2008-2010 i 2010-2012

Kraj	Udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłu spożywczego			Pozycja w UE		
	2008-2010 (w %)	2010-2012 (w %)	zmiana (w p.p.)	2008-2010	2010-2012	zmiana (pozycja)
Estonia	-	30,5	-	-	1	-
Czechy	12,2	18,4	6,2	12	2	+10
Niemcy	20,3	17,3	-3,0	1	3	-2
Finlandia	13,3	17,2	4,0	8	4	+4
Belgia	18,2	14,7	-3,5	2	5	-3
Wielka Brytania	12,0	14,5	2,5	13	6	+7
Hiszpania	13,0	11,7	-1,3	10	7	+3
Holandia	17,3	10,0	-7,3	3	8	-5
Łotwa	7,0	9,6	2,6	21	9	+12
Malta	12,5	9,5	-3,0	11	10	+1
Francja	8,1	9,4	1,3	18	11	+7
Austria	7,8	9,3	1,5	19	12	+7
Bułgaria	10,5	9,3	-1,2	15	12	+3
Dania	13,1	9,2	-	9	14	-5
Irlandia	14,8	8,6	-6,2	7	15	-8
Portugalia	16,8	8,0	-8,8	4	16	-12
Luksemburg	0,0	7,8	7,8	26	17	+9
Chorwacja	8,7	7,6	-1,1	17	18	-1
Włochy	11,0	7,1	-3,9	14	19	-5
Litwa	16,6	6,6	-10,0	5	20	-15
Polska	5,5	5,2	-0,3	24	21	+3
Cypr	6,4	4,5	-1,9	22	22	0
Słowacja	5,0	4,4	-0,6	25	23	+2
Węgry	7,2	3,8	-3,4	20	24	-4
Rumunia	5,5	1,7	-3,8	23	25	-2
Słowenia	9,1	-	-	16	-	-
Szwecja	15,7	-	-	6	-	-
Średnia dla wymienionych krajów	11,1	10,2	-0,8	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, Community Innovation Survey (26.1.2016 r.)

w tym zmiany w zakresie technologii, urządzeń oraz oprogramowania. Tego rodzaju innowacje mogą mieć za cel obniżenie kosztów jednostkowych produkcji lub dostawy, podniesienie jakości, produkcję bądź dostarczanie nowych lub znacząco udoskonalonych produktów¹⁵.

W tabeli 2 przedstawiono udział przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną tylko w zakresie innowacji technologicznych.

Średni odsetek przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną tylko w zakresie innowacji technologicznych wynosił w analizowanych krajach 10,2%. Ponadprzeciętny poziom tego wskaźnika odnotowano

w siedmiu krajach, tj. w: Estonii, Czechach, Niemczech, Finlandii, Belgii, Wielkiej Brytanii oraz Hiszpanii (wykres 2). W Czechach, Finlandii i Wielkiej Brytanii nastąpił wzrost tego wskaźnika o 2,5-6,2 p.p. w porównaniu z poprzednim okresem. W efekcie Czechy awansowały w rankingu o dziesięć miejsc, na miejsce drugie, Finlandia o cztery miejsca – na pozycję czwartą, a Wielka Brytania o siedem miejsc – na pozycję trzynastą. Hiszpania, mimo zmniejszenia udziału przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie w zakresie innowacji technologicznych (o 1,3 p.p.), awansowała w rankingu o trzy pozycje. W Belgii i Holandii zmniejszenie analizowanego wskaźnika o 3,5-7,3 p.p. skutkowało przesunięciem w rankingu odpowiednio o trzy i pięć pozycji w dół.

W pozostałych analizowanych krajach odsetek podmiotów przemysłu spożywczego prowadzących działalność innowacyjną zmierzającą do wprowadzenia tylko innowacji technologicznych był niższy od średniej i nie przekraczał 10%. W tej grupie cztery kraje odnotowały wzrost omawianego wskaźnika, tj. Luksemburg, Łotwa, Austria i Francja. Największe, negatywne zmiany w tym zakresie zaobserwowano na Litwie (o 10,0 p.p.) i w Portugalii (o 8,8 p.p.).

Działalność innowacyjna w zakresie innowacji marketingowych i organizacyjnych

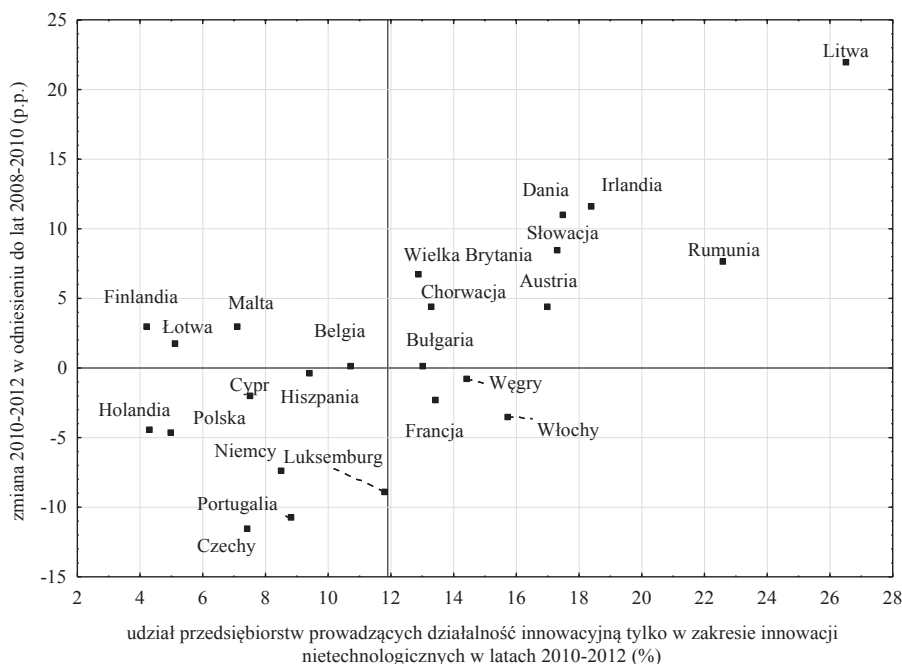
Działalność innowacyjna, poza innowacjami technologicznymi, obejmuje także zmiany nietechnologiczne. Początkowo nie były one uznawane za równie ważne jak innowacje produktowe czy procesowe. Zmiana paradygmatu rozwoju gospodarczego i wzrost znaczenia wiedzy spowodowały jednak, że nowe koncepcje i teorie innowacji zaczęły podkreślać szerszy, nie tylko technologiczny wymiar innowacji. W efekcie, coraz częściej podkreśla się znaczenie innowacji nietechnologicznych. Zostały one uwzględnione m.in. w metodologii definiowania i pomiaru innowacyjności zaproponowanej przez OECD i Komisję Europejską. W trzecim wydaniu podręcznika Oslo wprowadzono dwa nowe typy innowacji: organizacyjne i marketingowe. Zgodnie z metodologią Oslo innowacja organizacyjna to wdrożenie nowej metody organizacyjnej w przyjętych przez firmę zasadach działania, w organizacji miejsca pracy lub w stosunkach z otoczeniem. Celem tych innowacji może

być osiągnięcie lepszych wyników, podniesienie wydajności pracy oraz lepsze wykorzystanie kapitału intelektualnego firmy. Innowacje marketingowe to wdrożenie nowej metody marketingowej wiążącej się ze znaczącymi zmianami w projekcie/konstrukcji produktu lub w opakowaniu, dystrybucji, promocji lub strategii cenowej. Ich celem jest lepsze zaspokojenie potrzeb klientów, otwarcie nowych rynków zbytu i zwiększenie sprzedaży¹⁶.

W tabeli 3 przedstawiono udział przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną w zakresie innowacji nietechnologicznych w latach 2008-2010 oraz 2010-2012. Przeciętny odsetek przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną tylko w zakresie innowacji nietechnologicznych był większy niż w przypadku innowacji technologicznych i wynosił 11,9%. W tym zakresie w latach 2010-2012 przodowały dwa kraje nowej UE: Litwa i Rumunia (wykres 3). Szczególną intensyfikację działań innowacyjnych prowadzących do wprowadzenia innowacji nietechnologicznych odnotowano na Litwie (wzrost o 21,9 p.p. – awans o 22 pozycje), a także w Irlandii i Danii (wzrost o 11,0-11,6 p.p. – awans o 17 pozycji). Ponadprzeciętny poziom i wzrost odsetka przedsiębiorstw prowadzących działalność tylko w zakresie innowacji nietechnologicznych odnotowano także w krajach, takich jak: Rumunia, Słowacja, Austria, Chorwacja, Bułgaria i Wielka Brytania. Do krajów o stosunkowo wysokim, ale malejącym udziale podmiotów podejmujących działania zmierzające tylko do wprowadzenia innowacji organizacyjnych i/lub marketingowych należały: Włochy, Węgry i Francja.

Wykres 3

Poziom (%) i zmiana udziału (p.p.) przedsiębiorstw przemysłu spożywczego prowadzących działalność innowacyjną wyłącznie w zakresie innowacji nietechnologicznych w latach 2010-2012 w odniesieniu do lat 2008-2010 (pionowa linia referencyjna oznacza średnią dla analizowanych krajów – 11,9%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, Community Innovation Survey (26.1.2016 r.).

Tabela 3

Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego prowadzące działalność innowacyjną w zakresie innowacji nietechnologicznych w latach 2008-2010 i 2010-2012

Kraj	Udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłu spożywczego			Pozycja w UE		
	2008-2010 (w %)	2010-2012 (w %)	zmiana (w p.p.)	2008-2010	2010-2012	zmiana (pozycja)
Litwa	4,6	26,5	21,9	23	1	+22
Rumunia	15,0	22,6	7,7	8	2	+6
Irlandia	6,8	18,4	11,6	20	3	+17
Dania	6,5	17,5	11,0	21	4	+17
Słowacja	8,9	17,3	8,5	18	5	+13
Austria	12,6	17,0	4,4	10	6	+4
Włochy	19,3	15,7	-3,6	3	7	-4
Węgry	15,2	14,4	-0,8	7	8	-1
Francja	15,7	13,4	-2,3	6	9	-3
Chorwacja	8,9	13,3	4,4	17	10	+7
Bułgaria	12,8	13,0	0,2	9	11	-2
Wielka Brytania	6,2	12,9	6,8	22	12	+10
Luksemburg	20,8	11,8	-9,0	1	13	-12
Belgia	10,6	10,7	0,1	13	14	-1
Hiszpania	9,8	9,4	-0,4	14	15	-1
Portugalia	19,6	8,8	-10,8	2	16	-14
Niemcy	15,9	8,5	-7,4	5	17	-12
Cypr	9,5	7,5	-2,0	16	18	-2
Czechy	18,9	7,4	-11,5	4	19	-15
Malta	4,2	7,1	2,9	24	20	+4
Łotwa	3,3	5,1	1,8	25	21	+4
Estonia	-	5,0	-	-	22	-
Polska	9,6	5,0	-4,6	15	22	-7
Holandia	8,8	4,3	-4,5	19	24	-5
Finlandia	1,3	4,2	2,9	26	25	+1
Słowenia	10,8	-	-	11	-	-
Szwecja	10,8	-	-	12	-	-
Średnia dla krajów w tabeli	11,0	11,9	0,9	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, Community Innovation Survey (26.1.2016 r.).

Działalność innowacyjna w zakresie innowacji technologicznych i nietechnologicznych

W literaturze przedmiotu podkreśla się znaczenie wprowadzania innowacji dla rozwoju i konkurencyjności przedsiębiorstw oraz wskazuje się cele i korzyści wprowadzania poszczególnych ich rodzajów. Wielu autorów akcentuje komplementarny charakter innowacji technologicznych i nietechnologicznych twierdząc, że tylko równoczesne inwestycje w oba rodzaje innowacji pozwalają osiągać efekt synergii w działalności innowacyjnej. Przykładowo Edquist¹⁷ podkreśla ścisły związek zmian technologicznych i organizacyjnych twierdząc, że aby odnieść

sukces we wdrażaniu innowacji procesu technologicznego niezbędne są zmiany organizacyjne. Lewandowska i Gołębiowski¹⁸ wskazują, że innowacje organizacyjne zwiększają możliwości innowacji technologicznych ze względu na poprawę elastyczności i adaptacyjności organizacji, kreatywności i motywacji personelu, zmiany w systemach zarządzania wiedzą, organizacji pracy oraz sprzężeń wewnątrz i między organizacjami.

W tabeli 4 przedstawiono udział przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną w zakresie innowacji technologicznych i nietechnologicznych w latach 2008-2010 i 2010-2012.

Przeciętny udział przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną zmierzającą do wprowadzenia zarówno innowacji technologicznych, jak i nietechnologicznych wynosił w analizowanych krajach 25,3%. Wyższy od średniego był ich odsetek w krajach starej UE, a ponadto w Czechach i Estonii (wykres 4). W latach 2010-2012 relatywnie najwięcej przedsiębiorstw zajmowało się kompleksową działalnością innowacyjną w Luksemburgu, Irlandii i na Malcie (42,9-49,0%). Przeprowadzone dotychczas badania wskazują jednak, że przemysł spożywczy w tych krajach odznacza się relatywnie niską pozycją konkurencyjną. Wynika to ze skali prowadzonej w tym zakresie działalności – liczby przedsiębiorstw, wielkości produkcji itp.¹⁹ Analizu-

jąc kształtowanie się wskaźnika działalności innowacyjnej, można zauważyć szczególnie korzystne zmiany w przemyśle spożywczym Luksemburga, tj. wzrost wskaźnika o 30,1 p.p. i awans w rankingu o 20 pozycji. Podobne tendencje występowały na Malcie, a odwrotne w Irlandii. Relatywnie wysoki odsetek przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną w zakresie innowacji technologicznych i nietechnologicznych oraz jego poprawę odnotowano także w: Portugalii, Danii, Holandii, Czechach i Francji. Niższe wskaźniki w porównaniu z wynikami z lat 2008-2010, ale wyższe niż przeciętnie, można było zaobserwować w Belgii, Włoszech, Finlandii, Niemczech, Estonii i na Cyprze.

Tabela 4

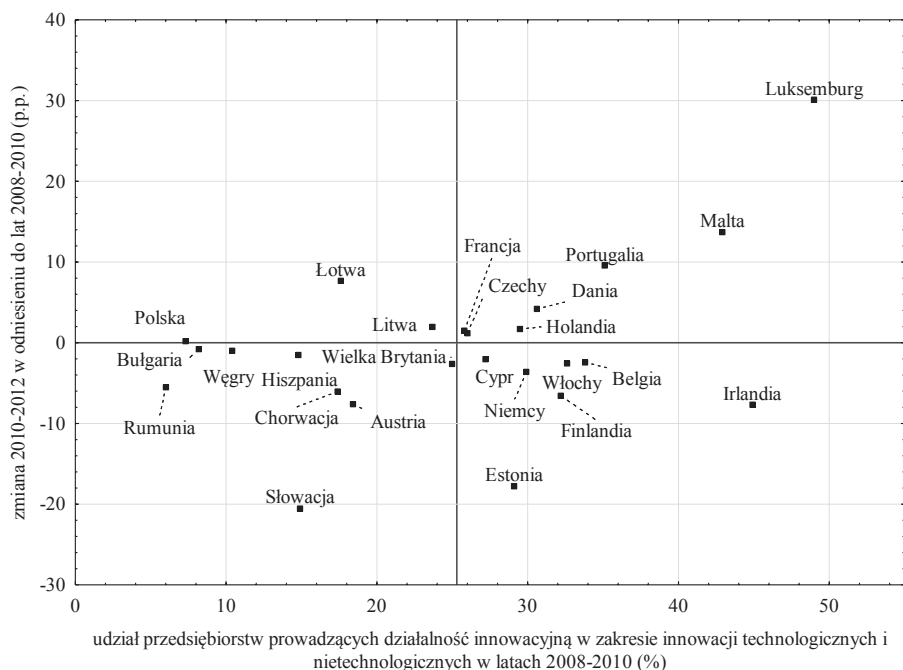
Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego prowadzące działalność innowacyjną w zakresie innowacji technologicznych i nietechnologicznych w latach 2008-2010 i 2010-2012

Kraj	Udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłu spożywczego			Pozycja w UE		
	2008-2010 (w %)	2010-2012 (w %)	zmiana (w p.p.)	2008-2010	2010-2012	zmiana (pozycja)
Luksemburg	18,9	49,0	30,1	21	1	+20
Irlandia	52,6	44,9	-7,7	1	2	-1
Malta	29,2	42,9	13,7	9	3	+6
Portugalia	25,5	35,1	9,6	14	4	+10
Belgia	36,2	33,8	-2,4	4	5	-1
Włochy	35,2	32,6	-2,6	6	6	0
Finlandia	38,8	32,2	-6,6	3	7	-4
Dania	26,4	30,6	4,2	12	8	4
Niemcy	33,5	29,9	-3,6	7	9	-2
Holandia	27,8	29,5	1,7	10	10	0
Estonia	46,9	29,1	-17,8	2	11	-9
Cypr	29,3	27,2	-2,1	8	12	-4
Czechy	24,8	26,0	1,2	16	13	+3
Francja	24,3	25,8	1,5	17	14	+3
Wielka Brytania	27,7	25,0	-2,7	11	15	-4
Litwa	21,7	23,7	2,0	19	16	+3
Austria	26,0	18,4	-7,6	13	17	-4
Łotwa	9,9	17,6	7,7	25	18	+7
Chorwacja	23,5	17,4	-6,1	18	19	-1
Słowacja	35,4	14,9	-20,5	5	20	-15
Hiszpania	16,3	14,8	-1,5	22	21	+1
Węgry	11,4	10,4	-1,0	24	22	+2
Bułgaria	9,0	8,2	-0,8	26	23	+3
Polska	7,1	7,3	0,2	27	24	+3
Rumunia	11,5	6,0	-5,5	23	25	-2
Słowenia	20,5	-	-	20	-	-
Szwecja	25,2	-	-	15	-	-
Średnia dla wymienionych krajów	25,7	25,3	-0,4	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat, Community Innovation Survey (26.1.2016 r.).

Wykres 4

Udział (%) i zmiana (p.p.) przedsiębiorstw przemysłu spożywczego prowadzących działalność innowacyjną w zakresie innowacji technologicznych i nietechnologicznych w latach 2010-2012 w odniesieniu do lat 2008-2010 (pionowa linia referencyjna oznacza średnią dla analizowanych krajów - 25,3%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, Community Innovation Survey (26.1.2016 r.).

Udział przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną jednocześnie w zakresie innowacji technologicznych i nietechnologicznych nie przekraczający 25,3% odnotowano w ośmiu krajach UE-13 (Litwa, Łotwa, Chorwacja, Słowacja, Węgry, Bułgaria, Polska i Rumunia) oraz w Wielkiej Brytanii i Hiszpanii. Spośród nich tylko na Litwie, Łotwie i w Polsce wskaźnik ten poprawił się. W pozostałych krajach tej grupy analizowany wskaźnik innowacyjności zmniejszył się, najbardziej na Słowacji (o 20,5 p.p.).

Podsumowanie

Przemysł spożywczy, zgodnie ze standardami metodologicznymi OECD, zaliczany jest do sektora niskiej techniki. Powoduje to, że wskaźniki przyjmowane do pomiaru innowacyjności przyjmują w tym przemyśle relatywnie niższe wartości niż w sektorach o wyższym poziomie techniki. Złożone mechanizmy funkcjonowania podmiotów przemysłu spożywczego na rynkach krajowych i międzynarodowych powodują jednak, że ich rozwój i możliwości konkurowania zależą od umiejętnego wdrażania nowych rozwiązań, czyli od szeroko pojętego prowadzenia działalności innowacyjnej. Innowacje, jako czynnik i źródło konkurencyjności przemysłu spożywczego, miały w poszczególnych państwach Unii Europejskiej bardzo różne znaczenie. Można wyróżnić kraje o wysokim poziomie i dynamice zmian aktywności innowacyjnej (Luksemburg, Estonia, Malta, Dania, Litwa, Finlandia, Wielka Brytania i Francja) oraz o niskim udziale i tempie zmian innowacyjności (Polska, Rumunia, Węgry,

Hiszpania, Bułgaria, Słowacja, Austria, Chorwacja, Cypr i Szwecja). Rozpatrując potencjał konkurencyjny poszczególnych państw (mierzony efektywnością wykorzystania podstawowych zasobów produkcyjnych) można stwierdzić, że szczególnie niekorzystna sytuacja w tym zakresie występowała w: Polsce, Rumunii, Słowacji, Bułgarii, Chorwacji, na Cyprze i Węgrzech. Potencjalne możliwości konkurowania podmiotów przemysłu spożywczego tych krajów ogranicza niski poziom ich innowacyjności.

Prowadzenie działalności innowacyjnej może mieć różny charakter. Zmiany mogą dotyczyć wdrażania innowacji technologicznych (produktowych i procesowych) oraz nietechnologicznych (organizacyjnych i marketingowych). Średni poziom udziału przedsiębiorstw prowadzących działalność zmierzającą do wprowadzania tylko innowacji technologicznych bądź tylko nietechnologicznych, w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłu spożywczego, był w krajach UE zbliżony i wynosił 10-12%. Symptomatyczny jest wzrost w ostatnim okresie znaczenia innowacji nietechnologicznych. Wskazuje to na coraz większe znaczenie tzw. „miękkich innowacji”, które oprócz innowacji technologicznych są jednym z kluczowych źródeł stymulowania innowacji w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego. Zakres stosowania poszczególnych rodzajów innowacji w państwach UE jest jednak bardzo zróżnicowany. Można wyróżnić wśród nich te, w których zdecydowanie przeważają innowacje technologiczne, czyli Estonię, Finlandię, Czechy i Niemcy. Innowacje nietechnologiczne są stosowane częściej niż innowacje technologiczne zwłaszcza w Rumunii, na Litwie, Słowacji i Węgrzech. Zwracając uwagę

na ten aspekt działalności innowacyjnej warto nadmienić, że innowacje organizacyjne i marketingowe są jednymi z najmniej kapitałochłonnych rodzajów innowacji. Wdrażanie innowacji nietechnologicznych w państwach o niskim poziomie i tempie zmian innowacyjności przemysłu spożywczego może być istotnym czynnikiem poprawy ogólnego poziomu ich aktywności innowacyjnej.

* Dr hab. Małgorzata Juchniewicz, prof. UWM, mgr Katarzyna Łukiewska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Katedra Ekonomiki Przedsiębiorstw, E-mail: mali@uwm.edu.pl, katarzyna.lukiewska@uwm.edu.pl.

¹ Dane za 2013 r. (wartość dodana) lub 2014 r. (liczba przedsiębiorstw, zatrudnienie), <http://ec.europa.eu/eurostat>.

² J. Wołoszyn, M. Ratajczak, *Innowacje produktowe w sektorze MSP w Polsce jako istotny czynnik konkurencyjności*, (w:) *Innowacje i innowacyjność w sektorze agrobiznesu. Tom II. Rodzaje innowacji*, M. Adamowicz (red.), Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008, s. 11-20.

³ M.E. Porter, *Porter o konkurencyjności*, PWE, Warszawa 2001.

⁴ Ph. Kotler, F. Trias de Bes, *Marketing lateralny*, PWE, Warszawa 2004.

⁵ G. Hamel, C. Prahalad, *Przewaga konkurencyjna jutro*, Business Press, Warszawa 1999.

⁶ K. Łukiewska, *Zasoby i produktywność pracy przemysłu spożywczego krajów członkowskich Unii Europejskiej w kontekście konkurencyjności sektora*, "Journal of Agribusiness and Rural Development", 2015, No. 4(38), s. 747-756. DOI: 10.17306/JARD.2015.78.

⁷ Podręcznik Oslo, *Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*, Wspólna publikacja OECD i Eurostatu,

Wydanie polskie: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2006, s. 62.

⁸ Ibidem, s. 20.

⁹ Ibidem, s. 48.

¹⁰ *Innowacyjna przedsiębiorczość w Polsce, Odkryty i ukryty potencjał polskiej innowacyjności*, P. Zadura-Lichota (red.), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2015.

¹¹ M. Juchniewicz, K. Łukiewska. *Konkurencyjność wybranych branż polskiej gospodarki na rynku Unii Europejskiej*, PTE, Olsztyn 2014.

¹² I. Szczepaniak, *Ekonomiczna ocena innowacyjności przedsiębiorstw przemysłu spożywczego*, „Przemysł Spożywczy”, 2010, t. 64, s. 4-8.

¹³ Podręcznik Oslo, *Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*, op. cit., s. 50.

¹⁴ J. Kaczorowska, *Innowacyjna działalność produktowa polskich przedsiębiorstw przemysłu spożywczego*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego – Problemy Rolnictwa Światowego”, 2009, t. 7, nr 22, s. 50-57.

¹⁵ Podręcznik Oslo, *Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*, op. cit., s. 51.

¹⁶ Ibidem, s. 52.

¹⁷ C. Edquist, *The System of Innovation Approach and Innovation Policy: An account of the state of the art*, DRUID Conference, Aalborg, 2001, http://www.druid.dk/uploads/tx_picturedb/ds2001-178.pdf [dostęp 11.03.2016 r.]

¹⁸ M. Lewandowska, T. Gołębiewski, *Complementarity Between Process and Organizational Innovation of Polish Exporters*, „Gospodarka Narodowa”, 2012, nr 5-6 (249-250), s. 29-55.

¹⁹ M. Juchniewicz, K. Łukiewska. *Konkurencyjność wybranych branż polskiej gospodarki na rynku Unii Europejskiej*, PTE, Olsztyn 2014. ■

WAŻNE DLA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

CO NOWEGO W PRAWIE UNII I DOKUMENTACH KE?

BADANIA I INNOWACJE

- 1) Komunikat Komisji do PE, Rady, EKE-S i Komitetu Regionów w sprawie odpowiedzi na sprawozdanie grupy ekspertów wysokiego szczebla z oceny ex-post siódmego programu ramowego. KOM(2016) 5, 19.01.2016 r.
- 2) Sprawozdanie Komisji dla PE i Rady. Sprawozdanie roczne z działalności Unii Europejskiej w zakresie badań naukowych i rozwoju technologicznego w 2014 r. KOM(2015) 401, 10.02.2016 r.
- 3) Wniosek. Decyzja Rady zmieniająca decyzję 2008/376/WE w sprawie przyjęcia Programu badawczego Funduszu Badawczego Węgla i Stali i wieloletnich wytycznych technicznych dotyczących tego programu. KOM(2016) 75, 18.02.2016 r.

BEZPIECZEŃSTWO ŻYWNOŚCI

- 4) Rozporządzenie Rady (Euratom) 2016/52 z 15 stycznia 2016 r. określające maksymalne dozwolone poziomy ska-

żenia promieniotwórczego żywności i pasz po awarii jądrowej lub w innym przypadku zdarzenia radiacyjnego oraz uchylające rozporządzenie (Euratom) nr 3954/87 oraz rozporządzenia Komisji (Euratom) nr 944/89 i (Euratom) nr 770/90. DzUrz UE L 13, 20.01.2016 r.

BUDŻET

- 5) Ostateczne przyjęcie (UE, Euratom) 2016/150 budżetu ogólnego Unii Europejskiej na rok budżetowy 2016. DzUrz UE L 48, 24.02.2016 r.

CŁA

- 6) Sprawozdanie Komisji dla PE i Rady. Sprawozdanie w sprawie ogólnego systemu preferencji taryfowych za okres 2014-2015. KOM(2016) 29, 28.01.2016 r.

ENERGIA

- 7) Komunikat Komisji do PE, Rady, EKE-S i Komitetu Regionów. Strategia UE w zakresie ogrzewania i chłodzenia. KOM(2016) 51, 16.02.2016 r.